

Тамара Дорохіна

кандидат історичних наук, доцент, кафедра
археології, етнології та краєзнавчо-туристичної роботи,
Національний університет “Чернігівський колегіум”
імені Т. Г. Шевченка (Чернігів, Україна)

ШКОЛА КОСТОМАРОВОЗНАВСТВА ЮРІЯ АНАТОЛІЙОВИЧА ПІНЧУКА

У стаття висвітлюється непростий шлях створення в Україні школи костомаровознавства видатним істориком, історіографом Ю. А. Пінчуком, приділено увагу науковому доробку костомаровознавця, представлені учні та послідовники Ю. А. Пінчука, для яких науково-історичні здобутки М. І. Костомарова стали об'єктом дослідження. Доктори наук О. В. Ясь, О. О. Ковалевська, Є. М. Луняк, кандидати історичних наук О. Т. Гончар, А. М. Бовгиря, Т. П. Малютіна та ін. публікували свої розвідки в наукових виданнях, брали активну участь в костомаровознавчих проектах учителя, тим самим здійснили вагомий внесок у створення школи костомаровознавства. Надано оцінку організованим в Чернігові щорічним Костомаровським читанням (з 2002), які об'єднали краєзнавців, музейних працівників, науковців-істориків тощо не тільки Чернігівщини, а й усієї України.

Ключові слова: М. І. Костомаров, Ю. А. Пінчук, учитель, школа, послідовники, костомаровознавство, читання.

*“С легкой руки известных историков А. И. Гуржия и
Ф. П. Шевченка их ученик Ю. А. Пинчук утвердит в
исторической науке цельное
направление – костомароведение.*

*Юрий Анатольевич – главный
двигатель в создании энциклопедии
жизни и творчества*

Н. И. Костомарова”

П. Д. Чалый¹

“У науковому середовищі сприймається як аксіома твердження про те, що будь-яка історична доба вирізняється неповторними й самобутніми подіями, явищами та процесами. Саме вони складають унікальний візерунок епохи, який залишається в пам'яті прийдешніх поколінь. Найприкметнішою рисою кожного часу є, на думку авторитетних учених, видатні постаті, з якими асоціюється певна історична епоха. Для українського відродження та національної історичної науки ХІХ ст. однією з таких знакових постатей був видатний історик, археограф і архівознавець, фольклорист і етнограф, письменник і публіцист, громадський і політичний діяч Микола Іванович

¹ П. Д. Чалый. “Острогжские дали”, спогади про Ю. А. Пінчука, надані авторці статті.

Костомаров (1817–1885)”². Так впевнено і переконливо розпочав Ю. А. Пінчук перший розділ теми наукових досліджень “Історичні джерела і проблеми як фактор поступу української духовної культури”, запропонованої на відкриття за відомчою тематикою Інститутом української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, керівником якої він був. Немає сумніву, що під кожним словом, яке характеризує діяльність М. І. Костомарова, Ю. А. Пінчук, як неперевершений фахівець питання його життя і творчості, підписався своїм авторитетом.

Представлені Ю. А. Пінчуком протягом 1970-х років – поч. ХХІ ст. матеріали, в яких досить повно висвітлено біографію та праці великого історика й громадського діяча позаминулого століття, засвідчують закономірність появи міждисциплінарної галузі знань – костомаровознавства. Значущість науково-дослідної діяльності Ю. А. Пінчука, цінність і високу фаховість його наукового доробку відмічено вітчизняними й зарубіжними науковцями (більше 30-ти публікацій присвячено Ю. А. Пінчуку за його життя). Показчик праць Ю. А. Пінчука чекає на своє продовження і буде займати не один десяток сторінок – це й статті у наукових збірниках та часописах, розвідки в періодичній пресі, енциклопедичних і довідкових виданнях, монографії та окремі видання, хроніка та інформація, перевидання творів інших учених, редагування та рецензії, матеріали доповідей та повідомлень на наукових конференціях (за попередніми підрахунками – близько 400).

У приватному архіві Ю. А. Пінчука зберігалось від руки написане обґрунтування обраної теми його кандидатської дисертації – перших кроків на шляху тривалої титанічної праці.

“Объяснительная записка к выбору темы диссертационной работы

В последние годы на Украине, как и в целом на СССР, вышел в свет ряд монографий и статей по частным проблемам или периодам истории исторической науки, однако все еще заметен пробел в изучении историографического наследия отдельных крупнейших историков прошлого.

Назрела потребность на основе марксо-ленинских принципов дать анализ и оценку большому научному наследию по истории Украины Н. И. Костомарова, который обогатил и расширил источниковедческую базу истории Украины и на ее основе сделал ряд выводов, сохранивших свое научное значение до наших дней.

Этим и отсутствием специальных исследований объясняется избрание аспирантской темы”.

Так аргументовано аспірант, за підтримки наукового керівника, доводив актуальність обраної теми дослідження – “М. І. Костомаров як

² Ю. А. Пінчук. Запит на відкриття теми наукових досліджень за відомчою тематикою: попередній варіант для роботи (з приватного архіву Ю. А. Пінчука).

історик України”.

Захист дисертації відбувся 28 січня 1972 р. на засіданні Вченої ради Інституту історії АН УРСР. У виписці з протоколу № 1 від 28.01.1972 р. засідання Вченої ради Інституту історії АН УРСР зазначено, що основний зміст дисертації достатньо повно відображений в таких статтях: “Визвольна війна 1648–1654 рр. і об’єднання України з Росією в оцінці М. І. Костомарова” (“Український історичний журнал”, 1971, № 2); “Дожовтнева та радянська історіографія про М. І. Костомарова як історика” (“Історіографічні дослідження в УРСР”, 1971, вип. 4).

З протоколу зрозуміло, що захист проходив бурхливо. Ідеологічні суперечки, жвава дискусія, інколи – обурення, вимога до дисертанта дати політичну оцінку поглядам М. І. Костомарова, (“...как Вы смотрите на деятельность Костомарова как ученого с точки зрения нашей партийности, с точки зрения классовости?”³) тощо призвели до того, що захист кандидатської дисертації Ю. А. Пінчука став помітною подією не тільки для самого дисертанта та Вченої ради інституту, а й для історичної науки взагалі. Протягом усього обговорення Ю. А. Пінчук стримано й обґрунтовано, оминаючи політичний аспект, намагався довести значення та позитивну роль М. І. Костомарова в українській історіографії.

Слід зазначити, що суттєву підтримку під час захисту дисертації Ю. А. Пінчук отримав від офіційного опонента, авторитетного науковця Ф. П. Шевченка та професора М. А. Рубача (“Хочу выступить в защиту диссертанта и в защиту Костомарова...”). Відгук на дисертацію провідної установи – кафедри історії УРСР Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка при великій кількості зауважень закінчився висновком: “Диссертация отвечает урону предъявляемых требований и автор заслуживает присуждения ему ученой степени кандидата исторических наук”⁴. У підсумку голоси розділилися таким чином: “за” – 18; “проти” – 2; “недійсний” – 1.

Ретельно перечитавши (неодноразово) спогади Ю. А. Пінчука щодо обрання теми дисертації, ознайомившись з протоколом захисту, спогадами про подальший науковий шлях, непрості життєві випробування тощо стає зрозумілим, що майбутній науковець з “першого знайомства” відкрив для себе постать М. І. Костомарова і “не зраджував” цій темі все своє життя. Дякуючи Ю. А. Пінчуку сьогодні, велика родина істориків (і не тільки істориків) поділяє його думку: “З ім’ям Костомарова пов’язане формування національної академічної історіографії, пробудження і конституювання української нації та становлення політичного українства. Адже він є одним із засновників Кирило-Мефодіївського братства і автором його програми – «Книги буття українського народу» – визначної пам’ятки української політичної та історичної думки”⁵.

³ А. Д. Скаба, академік АН УРСР, директор Інституту історії АН УРСР (1968–1973), Голова Вченої ради.

⁴ Відгук підписав завідувач кафедри історії УРСР доктор історичних наук П. А. Лавров.

⁵Юрій Пінчук. Вибрані студії Миколи Костомарова як фактор формування самоусвідомлення української нації. К. : Інститут історії України НАН України, 2009. С. 4.

Після захисту дисертації, враховуючи ставлення радянської ідеології до видатного “*талановитого дослідника історії та культури слов’янських народів*”⁶ XIX ст., молодий науковець тривалий час не міг опублікувати підготовлену монографію. Наступні костомаровські студії Ю. А. Пінчука продовжили свою оповідь тільки в 1978 р. Проте одна стаття, яка передбачалась як апробація дисертаційного дослідження, була надрукована у 1973 р. – “Історія українсько-російських відносин та роль в них Б. Хмельницького у висвітленні М. І. Костомарова”.

За спогадами Ю. А. Пінчука з надрукованих статей “*найбільш дорогою працею, як це може здатися дивним, вважаю невеличку розвідку, опубліковану 1978 року в авторитетному виданні «Вісник Академії наук Української РСР», та ще й з ілюстраціями, під назвою «До питання про історичний живопис М. М. Ге». <...> Секретарем ЦК КПУ був Валентин Маланчук, котрий завдав великої шкоди ідеології, суспільним наукам, особливо історичній <...> Надрукувати щось з костомаровознавства, яким я займався, становило велику проблему. <...> Проте, боліло хоч щось сказати про Миколу Костомарова, бажано нове і об’єктивне, що вдалося зробити лише у закамуфльованій розвідці, стосовно її назви і змісту, під живопис визначного маляра XIX ст. Миколи Ге”⁷. Без сумніву, Ю. А. Пінчук отримав неабияке задоволення від того, що врешті зміг презентувати в своїй статті ім’я видатного історика, вказати на його значущість та популярність: “У 70-х роках, поряд з працею над полотнами з історичного циклу, художник створив галерею портретів відомих письменників і вчених свого часу (І. С. Тургенєва, М. О. Некрасова, О. М. Пупіна, М. І. Костомарова та ін.). <...> У травні 1873 року минало 35 років літературної діяльності М. І. Костомарова. Друзі вирішили влаштувати обід на честь історика і подарувати йому альбом з фотографіями присутніх. <...> В альбомі збереглося 57 фотографій. <...> На верхній частині кришки альбому написи: «Харьков, Киев, Петербург» (міста, де в університетах свого часу навчався і читав лекції М. І. Костомаров). Знизу: «Н. И. Костомарову» і «девятое мая» (дата виходу у світ першого твору М. І. Костомарова «Сава Чалый»)»⁸.*

Доцільно зазначити, що після повернення до наукової роботи в Інститут історії АН УРСР (1979), Ю. А. Пінчук протягом 15 років був ученим секретарем Ради по захисту дисертацій (1980–1995), пізніше – заступником голови (до грудня 2010). Користуючись своїм науково-організаційним досвідом (з 1973 працював у апараті Президії АН УРСР спочатку науковим співробітником-консультантом, пізніше – заступником начальника науково-організаційного відділу, керівником сектору суспільних наук), сприяв успішному захисту понад 250-ти докторських і кандидатських дисертацій. ...І весь цей час продовжував дослідження у галузі костомаровознавства.

⁶ Пінчук Ю. А. Микола Костомаров // Історіографічні дослідження в Україні. К. : Інститут історії України НАН України, 2003. Вип.12. С. 88.

⁷ З особистих щоденникових записів Ю. А. Пінчука, наданих авторці статті.

⁸ Пінчук Ю. А. До питання про історичний живопис М. М. Ге // Вісник Академії наук Української РСР. К. : Наукова думка, 1978. № 7. С. 101–103.

Тільки у 1984 р. після тривалих зусиль вийшла монографія Ю. А. Пінчука “Исторические взгляды Н. И. Костомарова”.

У студії “Микола Костомаров” (2003) Ю. А. Пінчук зазначив: “Якісно новий період у вивченні та популяризації творчої спадщини Миколи Костомарова пов’язаний з початком 1990-х років, з набуттям незалежності Україною та іншими республіками СРСР. Побачили світ багато праць вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема монографії і біографії написані Ю. Пінчуком і Т. Приймаком”⁹. Отже, з 90-х років костомаровознавець багато пише, видає, бере участь у наукових форумах тощо.

У травні 1992 р. у Воронежі відбулася наукова конференція істориків, присвячена 175-річчю від народження М. І. Костомарова. Член Союзу письменників, Союзу журналістів Росії П. Д. Чалий так прокоментував своє знайомство з Ю. А. Пінчуком: “В 80-х с большим интересом и пользой для себя прочел книгу «Исторические взгляды Н. И. Костомарова». Потому-то сейчас с интересом ждал его (прим. авт. – Ю. А. Пінчука) выступления. За трибуну вышел человек совсем не профессорской внешности. Доброта в лице на показ: улыбчив, от глаз с прищуром лучатся морщинки. После оказалось, что при щелчке затвора фотоаппарата он, дитя фашистской оккупации, как при щелчке оружия невольно моргал – смыкал веки. А вот пусть и негромкий, но уверенный голос, выстроенная без логических «сбоев» речь подтверждали: перед тобой незаурядный ученый, умеющий с первых фраз обратить слушателя «во внимание», взять слушателя, что называется, в плен. <...> К своим 26 годам моя дочь (прим. авт. – Тетяня Малютіна, доцент Воронежского державного университета ім. імператора Петра I) защитила кандидатскую диссертацию по теме: «Н. И. Костомаров (1817–1885 гг.): общественно-политические взгляды и деятельность». <...> Дело в том, что все эти годы работала и работает «по Костомарову» под доброжелательной, я бы сказал даже – отеческой заботой Юрия Анатольевича, главного «костомароведа». Он бережно редактирует ее статьи и очерки, публикует в Киеве в «Историческом журнале», в научных сборниках. Пинчук подсказывает ей пути дальнейших поисков в российских архивохранилищах <...> Заслужено имя ведущего историка-костомароведа внесено в «Воронежскую историко-литературную энциклопедию»¹⁰.

У 1992 р. вийшла монографія Ю. А. Пінчука “Микола Іванович Костомаров, 1817–1885”; 1993 р. – студії М. І. Костомарова “Автобіографія. Бунт Стеньки Разина”, упорядкування, коментарі та вступна стаття Ю. А. Пінчука; 1995 р. – колективна монографія “Історична спадщина в світлі сучасних досліджень: Величко, Маркович, Костомаров, Яворський”; 2001 р. – “Енциклопедія життя і творчості Н. І. Костомарова (1817–1885)” у співавторстві; 2002 р. – “Микола Іванович Костомаров (1817–1885): матеріали до біографії”, упорядники О. Т. Гончар, Г. В. Пасеченко, відпов. ред. Ю. А. Пінчук; 2005 р. – “Мемуари про Миколу Костомарова” та

⁹ Пінчук Ю. А. Микола Костомаров // Історіографічні дослідження в Україні. К. : Інститут історії України НАН України, 2003. Вип.12. С. 99.

¹⁰ П. Д. Чалий. “Острогжские дали”, спогади про Ю. А. Пінчука, надані авторці статті.

енциклопедичний довідник “Микола Костомаров: Віхи життя і творчості” у співавторстві; 2009 р. – “Історичні студії Миколи Костомарова як фактор формування самоусвідомлення української нації”; 2012 р. – “Вибрані студії з костомаровознавства”.

Навколо Ю. А. Пінчука, починаючи з 90-х років, згуртовуються молоді науковці, які, вивчаючи науково-публіцистичні та полемічні розвідки, етнокультурні праці М. І. Костомарова, прагнули відтворити безперервність українського історичного процесу, скласти повну картину справ в Україні з кінця XVI – до поч. XVIII ст. Ю. А. Пінчук виховав велику плеяду наукових і педагогічних кадрів, багато з них, у той чи інший період їхньої співпраці, долучилися до школи костомаровознавства.

Доктор історичних наук О. В. Ясь зазначив, що *“У 1990-х – 2000-х роках мені випала нагода близько спізнатися з ним (прим. авт. – Ю. А. Пінчуком) та попрацювати під його керівництвом у відділі української історіографії Інституту історії України НАН України. Власне саме тоді Юрій Анатолійович залучив мене до костомаровознавчих студій, зокрема до підготовки енциклопедичного довідника про М. Костомарова”*¹¹. Ю. А. Пінчук став керівником кандидатської дисертації О. В. Яся, постійно залучав його до наукових заходів костомаровознавчого спрямування. Починаючи з другої половини 1990-х років О. В. Ясь презентує у наукових видання свої костомаровознавчі студії: “Оцінка наукової спадщини Миколи Костомарова в українській зарубіжній історіографії (1945–1991)”;

“Конструкція часу в історіописанні Миколи Костомарова”; “Надати історії привабливості роману... Творче кредо Миколи Костомарова”; “Вступна стаття до фантазмагорії М. І. Костомарова «Скотской бунт. Письмо малороссийского помещика к своему петербургскому приятелю» (До 200-річчя від дня народження М. І. Костомарова та 100-ліття першої публікації «Скотского бунта)» та ін., бере участь в організації та проведенні Костомаровських читань.

Кандидат історичних наук О. Т. Гончар обрала тему кандидатської дисертації “Проблеми історії та культури України в епістолярній спадщині М. І. Костомарова”. Її науковим керівником також був Ю. А. Пінчук (захист відбувся 2008). О. Т. Гончар представила близько 50-ти наукових студій, присвячених М. І. Костомарову: “У пошуках істини (з епістолярної спадщини М. І. Костомарова)” (2002); “Листування М. О. Максимовича та М. І. Костомарова” (2005); “М. І. Костомаров і М. П. Погодін: науковий диспут в епістолярному розрізі” (2007); “Людина науки, закохана в неї...” (М. І. Костомаров) (2007); “Микола Костомаров у пошуках історичного портрета Івана Мазепи (за епістолярними джерелами)” (2010); “Українофільська діяльність М. Костомарова у дзеркалі його епістолярію (середина 1850-х – початок 1860-х рр.)” (2010); “Штрихи до біографії Миколи Костомарова та його родини” (у співавторстві, 2013); “Осягнення Миколою

¹¹ Ясь О. Юрій Анатолійович Пінчук (3 листопада 1937 – 22 грудня 2012) // Український археографічний щорічник. К. : Український письменник, 2013. Вип. 18. С. 830.

Костомаровим історичного образу Богдана Хмельницького у світлі епістолярної спадщини” (2013); “Творча спадщина Миколи Костомарова в сучасній українській історіографії” (2014); “Українофільська діяльність Миколи Костомарова 1863–1885 рр. у дзеркалі його епістолярної спадщини” (2014); “Проблеми історії та культури України в епістолярній спадщині М. І. Костомарова” (2008), “Микола Костомаров: постать історика на тлі епохи” (2017) та багато інших. Учена продовжує брати активну участь у Костомаровських читаннях.

Доктор історичних наук О. О. Ковалевська згадує: *“У мене тремтіли руки і «підкошувалися» ноги від хвилювання. На разі Юрій Анатолійович взяв до рук примірник дисертації, швидко прогорнув і сказав, що за кілька днів напише відгук. Мені тоді здавалося, що за цей час, пройшла вічність. <...> 20 березня 1997 р. відбувся захист дисертації «І. С. Мазепа в історіографії XVIII–XX ст.» <...> Але як не дивно, саме в особах моїх шановних опонентів, і перш за Юрія Анатолійовича, я отримала не стільки критиків, скільки схвальну оцінку фахівців-історіографів та неабияку моральну підтримку. <...> Надалі була спільна робота над статтями і безпосередня передача професійного досвіду Юрія Анатолійовича, певне наставництво, консультації щодо підготовки та оприлюднення нових результатів моєї праці”¹². О. О. Ковалевська з 2002 р. працювала під керівництвом Ю. А. Пінчука і високо оцінює його якості як керівника і людини: обов’язковість, виваженість, галантність, вміння залагоджувати конфлікти тощо. Тема костомаровознавства присутня у багатьох студіях ученої: “Образ козацтва в історичному живописі Яна Матейка”, “Матеріали М. Костомарова у фондах Чернігівського історичного музею ім. В. В. Тарновського”, “Іконографія представників українського козацтва XVII–XVIII ст.: Історіографія проблеми” та ін., а також О. О. Ковалевська була активним учасником Костомаровських читань у Чернігові. Закінчує свої спогади вчена словами: *“Дякую Вам, Вчителю!”*.*

Кандидат історичних наук А. М. Бовгиря розпочав співпрацювати з Ю. А. Пінчуком у 2001 р., а в червні 2004 р. під його керівництвом захистив дисертацію “Пам’ятки історичної думки Гетьманщини у складі рукописних збірників XVIII – початку XIX ст.” Школа костомаровознавства Ю. А. Пінчука відіграла важливу роль у становленні молодого науковця. А. М. Бовгиря був і залишається учасником Костомаровських читань, близько 10-ти його студій презентують науковий доробок М. І. Костомарова: «“Літопис Гробянки”: питання першооснови”, “Слідство над Павлом Полуботком 1723”, “VIII Костомаровські читання”, “Козацьке історіописання в рукописній традиції XVIII ст.” та ін.

Кандидат історичних наук Н. О. Зиневич тривалий час працювала під керівництвом Ю. А. Пінчука у відділі пам’яток духовної культури Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Вона неодноразово брала участь у Костомаровських читаннях, презентувала ряд

¹² О. О. Ковалевська. “Людина, якій я вдячна”, спогади про Ю. А. Пінчука, надані авторці статті

статей, присвячених М. І. Костомарову: “Археографічні відрядження М. Костомарова та П. Гільтебрандта до Несвіжського архіву князів Радзивіллів” та ін.

Кандидат історичних наук, доцент Воронежського державного університету ім. імператора Петра I Т. П. Малютіна (Чалая) ще будучи студенткою захопилася біографією М. І. Костомарова, перечитала декілька разів монографію Ю. А. Пінчука і за її спогадами: *“Они стали мне лучшими друзьями и хорошим подспорьем в первом научном поиске. С Юрием Анатольевичем очень хотелось познакомиться лично. Нашла его телефон, созвонились. И вот – едем в Киев. <...> Юрий Анатольевич в ходе экскурсии по Киеву, словно между делом, сориентировал меня по киевским библиотекам и материалу о Н. И. Костомарове, какой я могу там найти. <...> Я очень ему признательна за неоценимую помощь в корректировании моей кандидатской диссертации «Н. И. Костомаров (1817–1885): общественно-политические взгляды и деятельность»”*¹³. Т. П. Чалая після захисту дисертації продовжувала спілкування з вчителем з питань костомаровознавства, брала участь у читаннях.

Доктор історичних наук Є. М. Луняк, навчаючись в середині 1990-х років у Дніпропетровському університеті на історичному факультеті, зацікавився історією Кирило-Мефодіївського товариства. До історіографічної бази його дипломної роботи, присвяченої дослідженню релігійного аспекту кирило-мефодіївців, потрапили статті та монографії Ю. А. Пінчука. Як зазначає Є. М. Луняк: *“На фоні нечисленних і дуже заідеологізованих радянських праць з цієї теми, роботи Пінчука вирізнялися новизною та рідкісною об’єктивністю. Працюючи згодом над дисертацією з історіографії Кирило-Мефодіївського товариства, я ґрунтовно ознайомився з науковим доробком Юрія Анатолійовича. <...> Готуючись до захисту на початку 2003 року, я мав велике бажання запросити в якості опонента незнайомого мені, але вже дуже шанованого мною, найкращого в Україні костомаровознавця Пінчука”*. Є. М. Луняк тривалий час мав можливість спілкуватися з ученим: співпрацювали на наукових форумах, за його сприяння подавав до друку свої статті, отримував доречні поради тощо. Є. М. Луняк присвятив спадщині М. І. Костомарова близько 15-ти статей.

Перелік учнів Ю. А. Пінчука, їхні досягнення на науковій ниві можна продовжувати й далі. Навіть якщо вони не обирали основним напрямком свого дослідження життя і творчість М. І. Костомарова, однак із задоволенням залучалися до теми костомаровознавства. Так, його аспіранти та пошукувачі Ю. А. Русанов, В. В. Томазов, Г. В. Пасеченко, Т. Ф. Дорохіна, А. С. Дзагалов, С. С. Батурина та ін. брали участь у запропонованих учителем костомаровознавчих проектах.

Справжньою школою костомаровознавства стали Чернігівські наукові читання, ініційовані першим лауреатом премії імені М. І. Костомарова Ю. А. Пінчуком (березень 1993). Вони об’єднали краєзнавців, музейних

¹³ Т. П. Малютіна (Чалая). “Мой учитель”, спогади про Ю. А. Пінчука, надіслані авторці статті.

працівників, науковців-істориків тощо не тільки Чернігівщини, а й усієї України. Перші Костомаровські читання відбулися 3 грудня 2002 р. з нагоди 185-річчя від дня народження М. І. Костомарова. Активну участь в організації та проведенні наукового форуму взяли вчені Інституту історії України НАН України, Сіверського інституту регіональних досліджень, Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка, Чернігівського обласного історичного музею ім. В. Тарновського. Читання проходили у приміщенні музею (де й проводилися тривалий час), головуючими читань були Ю. А. Пінчук та С. А. Лепявко.

XI Костомаровські читання проходили з присвятою їхньому засновнику – Ю. А. Пінчуку. Головуючий читань професор О. Б. Коваленко розпочав пленарне засідання з виголошення листівок учених України та Росії, які не мали змоги відвідати форум, на адресу Ю. А. Пінчука, а також листа-подяки всім присутнім від родини науковця. Важливо відзначити, що всі доповідачі-колеги, учні, послідовники тощо видатного історика, історіографа Ю. А. Пінчука вказали на значущість його наукового доробку, що саме він першим торував стежку в “недосліджений край наукового скарбу” М. І. Костомарова, а це завжди набагато важче, ніж іти “проїждженою дорогою”. Окрім цього, учені дали належну оцінку створеній Ю. А. Пінчуком школі костомаровознавства.

Хочу закінчити свою статтю словами О. В. Яся: “У Ю. Пінчука була досить рідкісна риса (особливо у середовищі гуманітаріїв!) – уміння вислухати, переосмислити й сприйняти аргументи, попри велику різницю у віці, фаховому та життєвому досвіді, вреситі-решит у службовому становищі...”¹⁴. Мабуть у цьому й полягає найвища ознака фаховості вчителя, якому під силу організувати (створити) будь-яку наукову школу й згуртувати навколо неї своїх однодумців.

PS. Я впевнена, що не випадково життєві принципи двох видатних учених різного періоду їхньої діяльності повністю співпадають – “Щира любов історика до своєї Батьківщини може виявлятися тільки в строгій повазі до правди”.

Tamara Dorokhina

Candidate of Historical Sciences (Ph.D. in History),
Associate Professor, Department of Archeology,
Ethnology and Regional Studies and Tourism Work,
National University “Chernihiv collegium”
named after T. G. Shevchenko (Chernihiv, Ukraine)

THE SCIENTIFIC SCHOOL OF KOSTOMAROV STUDIES BY Y.A. PINCHUK

The article gives an overview of difficulties in creating a "Kostomarovstvo" – the School of study and research of creativity by M. Kostomarov in Ukraine. It was created

¹⁴ Ясь О. Юрій Анатолійович Пінчук (3 листопада 1937 – 22 грудня 2012) // Український археографічний щорічник. К. : Український письменник, 2013. Вип. 18. С. 831.

by a prominent historian and historiographer Yu. A. Pinchuk. This article pays attention to the scientific work of this “Kostomarov scientist”, and presents all pupils and followers of Yu. A. Pinchuk, who chose the historical achievements of M. I. Kostomarov as the subject of their researches. Ph.D.'s O. V. Yas, O. A. Kovalevskaya, E. M. Lunyak, Candidates of Historical Sciences O. T. Gonchar, A. M. Bovgiryra, T. P. Malyutina, and others published their developments in scientific journals. They took an active part in the “Kostomarov science” projects of their teacher. That was a significant contribution to the establishment of a school of M. Kostomarov research. This article also gives the evaluation of the annual Kostomarov reading (established in Chernigov in 2002), which brought together local historians, museum workers, historians, and scientists not only from Chernihiv but also from all parts of Ukraine.

Key words: scientific school of Kostomarov studies, M. I. Kostomarov, Y. A. Pinchuk, teacher, research.

REFERENCES

1. Pinchuk, Yu. A. (2009). *Istorychni studii Mykoly Kostomarova iak factor formuvannia samousvidomlennia ukrains'koi natsii*. Kyiv: NAN Ukrainy, Instytut istorii Ukrainy. [in Ukrainian].
2. Pinchuk, Yu. A. (2003). Mykola Kostomarov. *Istoriografichni doslidzhennia v Ukraini – Historiographic studies in Ukraine*, (12), 74–112. Kyiv: NAN Ukrainy, Instytut istorii Ukrainy. [in Ukrainian].
3. Pinchuk, Yu. A. (1978). Do pytannia pro istorychnyj zhyvopys M. M. Ge. *Visnyk Akademii nauk Ukrains'koi RSR*, (7), 101–103. Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian].
4. Ias', O. V. (2013). Yurii Anatoliiovych Pinchuk (3 lystopada 1937 – 22 grudnia 2012). *Ukrains'kyi arheografichniy schorichnyk*, (18), 828–833. Kyiv: Ukrains'kyi pys'mennyk. [in Ukrainian].